

אורן קנרי מתחדש לאחר השרפה הגדולה בהרי-ירושלים

גיל טבת "המשוטט" - nizana14@gmail.com

הביא לדפוס: אבי שמידע

תצפית: 24.8.2022

פרסום: 1.9.2022

תקציר: אורן קנרי *Pinus canariensis* התחדש לאחר השרפה הגדולה בהרי ירושלים אשר התרחשה באוגוסט שנה שעברה (2021). לעומת שאר מיני האורן של העולם הישן הנשרפים כליל ומתים, זהו המין היחידי המתחדש עם גבעולים ירוקים מהגזע ומהבסיס לאחר שרפות יער. אנו מתעדים בתמונות התחדשות זו באזור עין-הטייסים ובהר-איתן. על הבדלים באסטרטגית ההתחדשות של מיני אורן ואלון בכתבה זו.

=====

יער אורנים השרוף באזור הר-איתן והר-הטייסים: משמאל (ראשון ושלישי) אורן קנרי מתחדש לאחר השרפה, צילם גיל טבת ©
מימין (ראשון ושלישי) יער שרוף של אורן ירושלים בהר-איתן, 9.9.2021 שבועיים לאחר השרפה הגדולה, צילם יורם יום-טוב ©

כל מי שטייל לאחר שרפת יער ביערות האורן בישראל חווה "הרגשה מצמררת" של מות הטבע: ירוק שוקק שהפך בין רגע לאפר שחרחר של מוות וחידלון. מצב זה נמשך חודשים ארוכים לאחר השרפה. השרפות מתרחשות בישראל בחודשים החמים והיבשים, כאשר עד בוא גשמי החורף, כמעט לא רואים התחדשות ירוקה של שיחים ועשבונים רב-שנתיים וגם לא נביטה חדשה של צמחים. שני מיני האורן הבונים את רוב יערות ישראל - **אורן ירושלים** ו**אורן קפריסאי**, מתים לרוב והגזע הראשי שלהם איננו מתחדש מבסיסו או מניצנים רדומים אשר חבויים מתחת לקליפה. אך ביערות הנטועים, גדל מין שלישי של אורן - **אורן קנרי *Pinus canariensis*** ; זהו עץ נדיר יותר בעל אצטרובל מרשים וגזע זקוף וגבוה יותר

משני המינים האחרים, הנשתל לרוב בבתי-גידול טחובים יותר ולאורך אפיקי נחלים באדמה עמוקה. והנה, דווקא אורן קנרי מתחדש לאחר שרפה בעוד שני מיני האורן האחרים, הגדלים באותו בית-גידול מתו עקב השרפה לעולמים. מדוע באותם תנאי בערה של עוצמת טמפרטורה ומשך השרפה, **אורן קנרי** מתחדש לעומת **אורן ירושלים** שנגזר דינו למות?

עדות לתופעה המעניינת ראינו בטיול שערכנו ביערות קק"ל באזור הר-הטייסים בהרי ירושלים לאחרונה (24.8.22); באזור קטן ליד עין-טייסים מצאנו לבלוב יפהפה העולה מתוך עצים שרופים של אורן קנרי. גבעולים צעירים ירוקי עלים גדלו גם מתוך הקליפה השרופה לאורך הגזע, וגם מבסיס העץ שנראה שרוף ומת לחלוטין. לבלוב ירוק זה עמד בסתירה לרוב שאר עצי האורן אשר עמדו שרופים בסביבה ואשר התברר לנו שהם שייכים למין אחר - **אורן ירושלים** *Pinus halepensis*.

מימין: אורן קנרי מתחדש מניצן חבוי מתחת לקליפת הגזע, צילם גיל טבת, 24.8.22, ©, משמאל (ראשון): בור הנוצר במקום שורש אורן ירושלים שנשרף, שני משמאל: נרקיס מצוי פורח בחגווי הסלע 3-חודשים לאחר השרפה. שלישי משמאל: יער אורן שרוף בהר-איתן, שבועיים לאחר השרפה הגדולה, 12.9.2021, צילם א.ש.

ידוע מהספרות כי אורן קנרי מסוגל להתחדש מהגזע הראשי לאחר שרפה. מוצאו של מין זה באיים הקנריים באוקיינוס האטלנטי דרום-מערבית למרוקו. באיים אלה קיים אקלים סוב-טרופי עם גשמי קיץ וסופות ברקים הגורמים לשרפות בעונת הקיץ. בתנאים אקלימיים אלה נוצרה במשך האבולוציה התאמה בין ממשק טבעי של שרפות לבין צמיחה מהירה מהגזעים לאחר השרפה. העץ משקיע בקליפה עבה והגנה על ניצנים החבויים מתחת לקליפה, המתחדשים לאחר השרפה. דגם דומה מתרחש באוסטרליה ובקליפורניה, בהם שכיחות סופות-ברקים בעונת הקיץ והמעבר; מינים של אורנים (בקליפורניה) ושל סוגי עצים ממשפחת ההדסיים והפרוטאיים (אוסטרליה) מגדלים גבעולים ירוקים מתוך הגזעים השרופים. בתנאים אקולוגיים אלה, יוצרים העצים גם אצטרובלי אבן (=אצטרובל אפיל) המעכבים את פיזור הזרעים עד למועד השרפה. תכונה זו איננה מצויה באורן קנרי הפותח את האצטרובל לאחר 2.5 שנים עם הופעת גל חום יובשני.

מימין (ראשון ושני): אורן קנרי בר בטנרף אשר באיים הקנריים, 1986 צילם א.ש.,
שלישי משמאל: כרכום חורפי מתחדש בין סלעים 3-חודשים לארץ השרפה.
משמאל חלקות חצי שרופות וכאלה שלא נשרפו באזור הר-איתן, 9.9.2022, צילם יורם יום-טוב ©

אורן קנרי באזור יער צובא אשתאול במצב "נורמלי". משמאל סתונית היורה פורחת אחרי השרפה ללא עלים.
כרכום חורפי וסתונית היורה פורחות בין סלעים יחד עם נביטה והתחדשות עלווה 12.12.21, צילם א.ש.

ספרות:

אנונימוס 2021 "אחרי השרפה הגדולה בהרי-יהודה", רשות הטבע והגנים,

גלעד מ 2021 סרט אימה אפוקליפטי: האתרים שנשרפו בהרי ירושלים, עיתון הארץ.

הראל ר כלב א הר ה ובונה ע 2017 השפעת מקור הזרעים ותנאי בית הגידול על
ההתפתחות של אורן קנרי ביערות הנטועים בישראל, יער 71-78:17.

נאמן ג 1996 התחדשות יער אורן טבעי בכרמל לאחר שרפה והשפעות טיפולים על
התהליך . אקולוגיה וסביבה 3: 43-51.

נאמן ג וסבר נ 2001 השפעת ממשק כריתה על התחדשות יער אורן ירושלים טבעי לאחר
שריפה . דוח התקדמות חצי שנתי מוגש לרשות הטבע והגנים , עמ 13.

נאמן ג 2021 הפיזור המרחבי וההרכב הגנטי של עצי אורן ירושלים טבעיים לפני ואחרי
שריפה, כתב-עת "כלנית", מספר 8.

"אחרי השרפה הגדולה בהרי-יהודה", רשות הטבע והגנים, 2021,

גלעד מ 2021 סרט אימה אפוקליפטי: האתרים שנשרפו בהרי ירושלים, עיתון הארץ.

שילר ג 2021 קיימות היער בישראל, כתב עת 'כלנית' 8.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

**לציטוט: טבת ג 2022 אורן קנרי מתחדש לאחר השרפה הגדולה בהרי-ירושלים . כתב עת
"כלנית" 8.**

=====